

Motion till riksdagen 2009/10:U249

av Peter Rådberg m.fl. (mp)

Svensk vapenexport

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att samma riktlinjer som gäller för krigsmateriel i strid (KS) också ska tillämpas för övrig krigsmateriel (ÖK).
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att länder som ägnar sig åt omfattande och grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna inte kan godtas som mottagarländer för krigsmateriel av något slag.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det ska göras en tydlig analys av hur de mänskliga rättigheterna (MR) efterlevs i landet innan försäljning av krigsmateriel kan godkännas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det ska göras en tydlig analys av hur fattigdomsbekämpningen utvecklas i landet innan försäljning av krigsmateriel kan godkännas.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett demokratikriterium införs i regelverket och riktlinjerna när det ska värderas om ett land kan godtas eller inte som mottagarland för krigsmateriel av något slag.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att vapenexporterande företag inte ska kunna använda sig av exportkrediter eller annat skattefinansierat stöd för exportfrämjande åtgärder.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det inte ska tillåtas vapenexport av krigsmateriel från Sverige till diktaturer.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det ska redovisas en tydlig konsekvensanalys till det land eller de länder som krigsmaterielen ska säljas till.

Fel! Okänt namn på

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att om ett land befinner sig i väpnad konflikt med annat land, oavsett om krigsförklaringen har avgetts eller inte, ska försäljning av krigsmateriel till landet inte ske.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att om ett land är invecklat i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt ska försäljning av krigsmateriel till landet inte ske.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige ska lämna den europeiska försvarsbyrån (Eda).¹

¹ Yrkande 11 hänvisat till FöU.

Inledning

Riksdagen avtog vår motion från förra året trots att motionens intentioner stämmer väl överens med de bestämmelser som finns inskrivna i riksdagens regelverk från 1971 och som samtliga politiska partier ställer sig bakom.

Sverige är idag världens åttonde största vapenexportör. Att ha en betydande roll på den internationella vapenmarknaden får konsekvenser. Det är framför allt fyra svenska vapen som bidrar till att göda krig och konflikter, bidrar till brott mot mänskliga rättigheter, bidrar till fattigdom och stärker diktaturer.

Världen spenderar 8 000 miljarder kronor varje år på militära rustningar. Det motsvarar mer än 1 200 kronor per person i världen. Samtidigt dör 30 000 barn varje dag av sjukdomar relaterade till brist på mat, vatten och hälsovård. Om resurserna fördelades annorlunda skulle många kunna räddas.

Militär upprustning är i sig en starkt bidragande orsak till konflikter och till att konflikter tar ett våldsamt och destruktivt förlopp. Omvänt har nedrustning i många fall varit ett viktigt inslag i de processer som lett till stabil fred.

Sverige har länge varit en stor vapenproducent men på senare år har vapenexporten flerdubblats. Detta trots att all vapenexport från Sverige är förbjuden. Enligt svensk lag är det bara i vissa undantagsfall som detta förbud tillfälligt kan upphävas. Bland annat sägs det i riktlinjerna att Sverige inte bör exportera vapen till länder i krig och till länder som omfattande och grovt bryter mot mänskliga rättigheter. Med tanke på att Sverige på pappret har en ganska tuff lagstiftning när det gäller vapenexport är det kanske förvånade att vapen exporteras till länder som systematiskt bryter mot mänskliga rättigheter.

Svensk vapenexport bidrar till att göda krig och konflikter

Vi ska göra vårt yttersta för att befria våra folk från krigets gissel som i konflikter inom och mellan länder har krävt mer än fem miljoner liv under det senaste årtiondet.

Den deklarationen antogs i september år 2000 av millennietoppmötet arrangerat av FN. Om Sverige och världens länder menar vad de säger så måste det naturligtvis få konsekvenser. Delar av världen präglas av djupgående och komplicerade konflikter, som ofta leder till krig och grova kränkningar av mänskliga rättigheter.

Den internationella vapenhandeln är en viktig drivkraft bakom militära rustningar, och bidrar därmed till krig och väpnade konflikter. Därför bör Sverige verka för en radikal svensk och global nedrustning, och för att resurser som idag förlösas på militär rustning omfördelas till insatser som kan förebygga krig och konflikter.

Fel! Okänt namn på

Dessvärre finns nu istället förslag i Sverige som går i motsatt riktning och som ytterligare öppnar upp för att sälja vapen till krigförande länder. Det är förslag som syftar till att göra det enklare att exportera till ett antal strategiskt viktiga länder som Sverige har ett omfattande krigsmaterielsamarbete med.

En konsekvens av detta är att Sverige lättare kan exportera krigsmateriel till krigförande länder, till exempel USA och Storbritannien. Ett annat exempel är att Sverige, trots långvarigt krig mellan Indien och Pakistan, fortsätter leverera krigsmateriel till båda parter för att inte undergräva nuvarande och framtida affärskontakter.

Världens militärutgifter ökar för varje år

Världens samlade militärutgifter uppgår idag till över sju tusen miljarder kronor och summan ökar för varje dag som går.

Enligt Sipri har militärutgifterna världen över ökat stadigt den senaste tioårsperioden, med motsvarande 45 procent sedan 1998. År 2008 överskred de globala militärutgifterna nivåerna under kalla kriget på 1980-talet.

De länder som hade världens högsta militärutgifter förra året var USA (4 246 miljarder kronor), Kina (594 miljarder kronor), Frankrike (460 miljarder kronor), Storbritannien (457 miljarder kronor), Ryssland (410 miljarder kronor), Tyskland (327 miljarder kronor), Japan (324 miljarder kronor), Italien (284 miljarder kronor), Saudiarabien (267 miljarder kronor) och Indien (210 miljarder kronor).

USA har ökat sina militärutgifter med 67 procent de senaste tio åren. Under de åtta år som George W. Bush var USA:s president ökade landets militärutgifter till de högsta nivåerna sedan andra världskriget, framför allt på grund av kriget i Afghanistan och Irak. Men även många andra länder har ökat sina militärutgifter, och i en högre takt än USA, berättar Elisabeth Sköns, som i många år har arbetat med Sipsis projekt om militära utgifter och vapentillverkning. Kina och Ryssland har nästa tredubblat sina militärutgifter sedan 1999.

Svensk vapenexport bidrar till brott mot mänskliga rättigheter

En av de grundläggande förutsättningarna för vapenexport i Sverige är sedan 1971 års riksdagsbeslut att mottagarländerna ska respektera de mänskliga rättigheterna. Trots det tillåts export till en rad länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna (se nedan). Förbudet mot export till länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna är emellertid inte endast humanitärt motiverat. Att inte sälja vapen till dessa länder är också en säkerhetspolitiskt grundad hållning. Sambandet mellan respekt för de mänskliga rättigheterna och en

fredlig utveckling är ett sedan länge erkänt faktum. Omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter kan utgöra ett hot mot stabiliteten såväl inom ett land som i dess omgivning.

I riktlinjerna för vapenexport anges att respekt för mänskliga rättigheter är ett centralt villkor för att vapenexport ska beviljas. Det spelar ingen roll om vapnen i sig kan komma att användas för att kränka mänskliga rättigheter eller inte, det räcker att kränkningarna förekommer i landet för att vapenexporten ska stoppas.

Att svensk utrikespolitik ska främja respekten för de mänskliga rättigheterna har av riksdag och regering betonats allt mer under senare år. Omsorgen om och försvaret av de mänskliga rättigheterna är en integrerad och central del i den svenska utrikespolitiken. Det är i detta sammanhang märkligt att regeringens fagra tal om mänskliga rättigheter (MR) inte får samma betydelse när det gäller den svenska vapenindustrins möjligheter att sälja sina produkter på den internationella marknaden.

Trots de hårda skrivningarna så ser verkligheten helt annorlunda ut än de restriktiva intentionerna. Riksdagens riktlinjer för vapenexport åsidosätts systematiskt. Sverige exporterar stora mängder krigsmateriel till flera länder där svåra brott mot mänskliga rättigheter begås, vilket både legitimerar regeringarna politiskt och stärker deras vapenmakt rent konkret.

Miljöpartiet kommer att föreslå att vapenindustrins möjligheter att få exportkrediter stoppas när det gäller länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna.

Svensk vapenexport bidrar till fattigdom och underutveckling

Svenska vapen säljs till länder med stor fattigdom där vapenköpen direkt kan motverka arbetet mot fattigdom. Det är ett grundläggande problem att världen väljer att prioritera militära satsningar istället för att lösa problemen med fattigdom. För varje krona som läggs på bistånd i världen läggs ytterligare 15 kronor på militära utgifter.

När riksdagen beslutade om politiken för global utveckling i december 2003 var huvudpunkten att Sveriges politik måste vara samstämmig: ”Det Sverige säger och gör i ett sammanhang måste stämma med svenskt agerande i ett annat.” Alla politikområden skall sträva mot samma mål. Målet är att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling. Politiken skall präglas av ett rättighetsperspektiv och kännetecknas av de fattigas perspektiv på utveckling. Det innebär att de fattiga människornas behov, intressen och förutsättningar skall vara utgångspunkt i stävandena mot en rättvis och hållbar utveckling.

Om Sverige ska leva upp till detta bör vapenexporten i varje enskilt fall föregås av en problematiserande granskning av huruvida vapenexporten riskerar att motverka hållbar utveckling. En försiktighetsprincip bör anges i samband

Fel! Okänt namn på

med vapenexport som innebär att om det finns en risk för en målkonflikt så bör fattigdomsbekämpningen få företräde.

Militära satsningar motverkar fattigdom och utveckling

FN:s utvecklingsorgan UNDP lyfter i sin rapport för 2006 fram problemet att militära investeringar i fattiga länder hämmar livsviktiga satsningar på rent vatten och sanitet. Pakistan omnämns särskilt då landet lägger 47 gånger mer på militären än på vatten och sanitet, samtidigt som 118 000 människor årligen dör av diarré i landet. Under 2006 gav Sverige klartecken till en av de största krigsmaterialaffärerna någonsin, nämligen export av det militära radarövervakningssystemet Eireye till Pakistan.

En komplikation av att sälja vapensystem till länder som exempelvis Pakistan är risken att det nya demokratiska ledarskapet inte känner lika starkt för ingångna avtal som den förra militärdiktaturen. Skulle betalningen utebli så kan det resultera i att miljardnotan istället betalas av svenska skattebetalare, via biståndsbudgeten då försäljningen garanteras av svenska exportkrediter.

Svensk vapenexport stärker diktaturer

Trots att demokrati är ett utmärkande drag i svensk utrikespolitik säljer Sverige vapen till en rad diktaturer. Genom bland annat bistånd och politiska insatser har Sverige på olika sätt sökt understödja demokratiska krafter och en demokratisk utveckling i olika delar av världen. Demokrati är en hörnsten i Sveriges politik för global utveckling.

Politiken ska präglas av ett rättighetsperspektiv. I rättighetsperspektivet ingår demokrati och mänskliga rättigheter. De förstärker varandra och är varandras förutsättningar.

Trots denna skrivning så har svensk praxis möjliggjort att vapenexport tillåtits till flera icke-demokratiska länder.

Militära avtal med Saudiarabien

Saudiarabien är en av världens mest brutala diktaturer och Utrikesdepartementet riktar i sin egen rapport stark kritik mot bristen på respekt för mänskliga rättigheter. Det är inte tillåtet att offentligt kritisera islam eller kungafamiljen.

Politiska partier är förbjudna och demonstrationer är olagliga. I enlighet med sharia utdöms kroppslig bestraffning i form av piskning och amputering.

Dödsstraff tillämpas. År 2005 undertecknade Sverige ett långtgående militärt samarbetsavtal med Saudiarabien, ett avtal som fortfarande gäller.

Reglerad lagstiftning om export av krigsmateriel

Export av krigsmateriel från Sverige är sedan lång tid reglerad i särskild lagstiftning. Att försäljning av vapen och annat krigsmateriel sker trots att det är förbjudit enligt regelverket beror på att dispens ges för sådan export. Dispenser skall rimligtvis vara mer undantag än regel.

Regelverket vad gäller krigsmateriel för strid (KS) säger att detta inte skall säljas till

- ? stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat oavsett om krigsförklaring har avgetts eller ej
- ? stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt
- ? stat som har inre väpnade konflikter
- ? stat där det förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter.

Tillstånd för utförsel av övrig krigsmateriel (ÖK) bör enligt riktlinjerna däremot kunna ges om

- ? mottagarlandet inte befinner sig i väpnad konflikt med annan stat
- ? mottagarlandet inte har inre väpnade oroligheter
- ? det i mottagarlandet inte förekommer omfattande och grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Den nuvarande uppdelningen, krigsmateriel för strid (KS) och övrig krigsmateriel (ÖK) med delvis olika villkor beroende på vilken typ av krigsmateriel det handlar om, är icke lämplig. I verklig användning har all krigsmateriel stora effekter och åstadkommer mänskligt lidande och död. Regelverket bör därför vara likartat oavsett om det rör sig om krigsmateriel för strid eller övrig krigsmateriel och det är det något strängare regelverket för KS som konsekvent ska gälla. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Trots dessa regler förekommer i princip varje år export av krigsmateriel till stater som enligt ovanstående regler med bred marginal borde diskvalificera sig som köpare och mottagare av krigsmateriel.

Sverige har bl.a. skickat vapen till länder som befinner sig i krig, länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna och till diktatoriska länder. Totalt exporterade Sverige år 2006 krigsmateriel till 57 länder.

Fel! Okänt namn

Riksdagen har godkänt följande lydelse för försäljning av krigsmateriel

I regeringens skivelse anges att krigsmateriel endast får exporteras om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik. Detta anges också i lagen (1992:1300) om krigsmateriels första paragraf.

Sverige är idag världens åttonde största vapenexportör. Räknat per capita är Sverige världsledande. Att Sverige är en av de största aktörerna på den internationella vapenmarknaden får konsekvenser för svensk utrikespolitik. Det är därför märkligt att regeringen inte valde att adressera denna fråga i utrikesdebatten som hölls den 14 februari i år. Det är märkligt eftersom utrikesministern uttryckte sig som följer om svensk utrikespolitik: ”Vikten av att främja demokrati, mänskliga rättigheter och hållbar utveckling genomsyrar den svenska utrikespolitiken.”

Sverige bör lämna Eda

Produktion och utveckling av krigsmateriel är en mycket viktig del av EU:s säkerhetspolitik. Det gäller att exportera och sälja så mycket vapen som möjligt i världen. Starka krafter styr utvecklingen mot en gemensam politik och upphandlingsprocess för försvarsmateriel inom EU. År 2004 bildades den europeiska försvarsbyrån (Eda). Byråns syfte är att utveckla försvarskapaciteten, stärka samarbetet om krigsmateriel, stärka försvarsindustrin i Europa samt främja militär forskning och utveckling. Risken finns att Eda leder till en harmonisering av den relativt restriktiva svenska lagstiftningen för vapenexport till en mer liberal lagstiftning på EU-nivå. Detta vore en olycklig utveckling.

Försäljning av vapen till länder som deltar i kriget i Irak

Kriget i Irak stred mot folkrätten och invasionen hade aldrig stöd av FN. Den förra socialdemokratiska regeringen lyckades till slut ställa sig på FN:s linje att kriget bröt mot folkrätten.

Eftersom den dåvarande regeringen ansåg att invasionen av Irak stred mot folkrätten, något som den nuvarande regeringen inte har motsatt sig, så måste slutsatsen bli att försäljning av krigsmateriel till de länder som deltar i kriget i Irak bryter mot riksdagens regelverk för försäljning av krigsmateriel och står i strid med svensk utrikespolitik.

Därför är det obegripligt att den förra socialdemokratiska regeringen eller den nuvarande borgerliga regeringen varken reagerat mot att försäljningen av

Fel! Okänt namn på

krigsmateriel kan fortgå år ut och år in till länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna och länder som befinner sig i krig.

Sverige bör ha följande kriterier för försäljning av krigsmateriel

1. Det ska redovisas en tydlig konsekvensanalys till det land eller de länder som krigsmateriel ska säljas till.
2. De ska göras en tydlig analys av hur de mänskliga rättigheterna (MR) efterlevs i landet innan försäljning av krigsmateriel kan godkännas till landet.
3. Det ska göras en tydlig analys av hur fattigdomsbekämpningen utvecklas i landet innan försäljning av krigsmateriel kan godkännas till landet.
4. Staten ska inte med skattemedel främja vapenexporten genom exportkrediter eller annat ekonomiskt stöd.

Avslutning

Sverige står idag inför ett viktigt vägval. Trots att Sverige har en mycket restriktiv vapenexportpolitik, så har den förändrats i grunden. Svensk vapenexport har blivit mer och mer exportorienterad. Valet står mellan att antingen ge efter för företagens påtryckningar och deras kommersiella argument och luckra upp exportreglerna eller också stå upp för en sammanhållen utrikespolitik och ändra exportkontrollpolitiken och dess tillämpning så att den överensstämmer med de utrikespolitiska målen om nedrustning, mänskliga rättigheter, demokrati och global utveckling.

Valet borde vara lätt – men det krävs politiskt mod för att välja rätt.

Stockholm den 1 oktober 2009

Peter Rådberg (mp)

Max Andersson (mp)

Mats Pertoft (mp)

Thomas Nihlén (mp)

Ulf Holm (mp)